

Dansk
Skoleforening
for
Sydslesvig

Mål
for
Sprog og Læsning

børnehaven, grundskolen og mellemtrinnet

2002

Mål for Sprog og læsning

Disse mål er forpligtende for alle pædagoger og lærere.

Indledning

Baggrund

Fra nyere forskning ved vi i dag, at pædagoger og lærere i indskolingen gennem leg med sproget og ved udvikling af børnenes sproglige opmærksomhed er med til at skabe gode forudsætninger for læseindlæringen. Endvidere ved vi, at god læsefærdighed på et barns modersmål ikke automatisk overføres til andetsproget. Det er barnets sproglige kompetence på andetsproget, der er afgørende for læsekompetencen, dvs. om elevens ordforråd og begrebsverden er udviklet, så det læste umiddelbart forstås.

Tilegnelsen af danske sprogfærdigheder er en proces, som varer hele barnets børnehave- og skoletid, og som i skolen ikke kan isoleres til faget dansk. De forskellige faglærere har også del i denne opgave. Især skal dansk-, tysk- og orienteringsfaglærere være opmærksomme på, at eleven fra ca. 3. klassetrin skal have udviklet sit sprog til at omfatte såvel abstrakte begreber som mange specielle faglige udtryk for at kunne få tilstrækkeligt udbytte af undervisningen.

Formålet med den øgede opmærksomhed på sprog og læsning

Det overordnede formål med at fokusere på sprog og læsning er at øge barnets kommunikative kompetence, dvs. at sætte det i stand til at anvende tale- og skriftsproget funktionelt i mange forskellige sammenhænge. Dette betyder, at grammatik og sætningsopbygning skal være nogenlunde korrekt; men det drejer sig især om, at ordforrådet øges således, at eleverne ikke bare kan anvende det danske sprog uforpligtende, men også i faglige sammenhænge. En tilfredsstillende læsekompetence omfatter både relevante afkodningsfærdigheder, god læsehastighed og en umiddelbar forståelse af tekstens indhold.

Børnehaven

I børnehaven er formålet at give alle børn gode forudsætninger for tilegnelsen af det danske sprog. Hos de yngste børnehavebørn skal grundlaget for et godt dansk talesprog skabes i kombination med en stimulering af de motoriske færdigheder. I førskolegruppen skal der yderligere tilrettelægges forløb, hvor der målrettet arbejdes med begrebsindlæring og sproglig opmærksomhed, så børnene senere får lettere ved at tilegne sig læsefærdigheden.

Skolen

I skolen er formålet at udbygge elevernes ordforråd og begrebsverden, at nedbringe antallet af elever med vanskeligheder i læsning samt så tidligt som muligt at lokalisere elever med specifikke vanskeligheder.

Ud over aktiviteter, der fremmer den talesproglige udvikling, arbejdes der med afkodningsstrategierne, ligesom der undervises i læseforståelse. Den legeskrivning, som har fundet sted i børnehaven, udvikles således, at eleven i slutningen af 6. klassetrin kan anvende skriftsprogets principper for skrive- og staveudvikling.

Pædagoger og lærere

Hos pædagoger og lærere er målet at oparbejde en bevidst holdning til arbejdet med sprog og læsning, ligesom et øget samarbejde omkring børnene i indskolingen skal finde sted.

Hensigten med dette er at lette overgangen fra børnehave til skole, at informere om børnenes sproglige udvikling og at lokalisere børn med specifikke indlæringsvanskeligheder.

Udarbejdelse af mål og handleplan for sprog og læsning

Forløbet, fra barnet starter i børnehaven, og til det forlader 6. klassetrin, må ses sammenhængende. Der er opsat mål og udarbejdet handleplan for hele forløbet. Forskellen på læseplanerne og målsætningerne er dels, at der ikke før har været mål for de yngste børnehavebørn, dels at der er specifikke mål for sprog, læsning og skrivning indtil 6. klassetrin. Som det gælder for læseplanerne er også disse mål forpligtende.

Målene involverer både børn, pædagoger, pædagogmedhjælpere, lærere og forældre. Til forældrene er der udarbejdet foldere, der informerer om, hvordan forældrene kan være med til at styrke deres barns talesprog og læsning.

Evaluerings

Der findes i dag en række muligheder for at foretage en evaluering af de ældste børnehavebørns sprogforståelse og elevernes læsning og retskrivning. Denne evaluering kan be- eller afkræfte pædagogens og lærerens indtryk af standpunktet. Evalueringen i børnehaven foretages af pædagogen og skal finde sted lige inden skolestarten, så resultatet kan være med til at danne grundlag for samtalen mellem repræsentanter fra børnehaven og skolen. I begyndelsen af 2. og i slutningen af 3. klassetrin testes eleverne med gruppeprøver. Disse prøver er standardiserede og gennemføres i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor. Lærerne får tilbagemelding på regionale møder. Endvidere kan dansk- og tysklærere tage initiativ til, at deres elever prøves på de øvrige klassetrin.

Mål for børnehavens ca. 3-5-årige børn

Formål

At skabe de bedste forudsætninger for, at det enkelte barn udvikler sproglig kompetence, så det bliver i stand til at benytte det danske sprog funktionelt i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen.

At motivere barnet til at benytte det danske sprog, så sproget forbindes med positive oplevelser.

At udvikle barnets sociale kompetencer gennem sproget.

At styrke barnets grov- og finmotoriske udvikling.

Mål

At barnet:

- lærer at lytte til det danske sprog,
- lærer de gængse faste udtryk og vendinger,
- kan sætte ord på de tilbagevendende daglige handlinger,
- lærer udtryk og begreber for nære konkrete ting,
- får et basisordforråd af især substantiver og verber, og at basisordforrådet senere udvides med farvernes navne og nogle ofte anvendte adjektiver og præpositionsforbindelser, f.eks. tid,
- bliver i stand til selvstændigt at danne korrekte sætninger,
- udvikler kropsbevidsthed, balance og håndgreb alderssvarende.

Mål for børnehavens førskolegruppe

Formål

At give det enkelte barn mulighed for at styrke og videreudvikle sproglige færdigheder med henblik på, at barnet oplever glæde ved at bruge dansk, så den fremtidige læring styrkes.

Mål

I løbet af det sidste børnehaveår forventes det, at de grundlæggende forudsætninger for læse- og skriveudviklingen skabes, idet barnet opfordres til/lærer:

- at lytte aktivt til oplæsning og fortælling,
- at fortælle et faktisk eller fiktivt hændelsesforløb med støtte,
- at anvende begreberne for rum og retning,
- at anvende overbegreber på hverdagsting (f.eks. legetøj, frugt, møbler)
- at anvende det mundtlige sprog aktivt med begreber og sætninger,
- at en tekst har en oplevelses- og en meddelelsesværdi,
- at en historie/tekst er opbygget af ord og sætninger,
- at opdele ord i stavelser,
- at ord er opbygget af lyde,
- at finde forlyd i lydrette ord,
- at kende læseretningen,
- at finde og skrive eget navn,
- at tegne/legeskrive en fortælling, som barnet selv kan gengive.

Øget opmærksomhed omkring sprog og læsning

1. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At stimulere elevens læse- og skrivelyst.

At give eleven mulighed for at erfare, at læsning og skrivning kan give oplevelser og viden.

Så tidligt som muligt at finde frem til de elever, der er i fare for at få læsevanskeligheder.

Mål

I løbet af skoleåret forventes det, at eleven lærer:

- at fortælle et faktisk eller fiktivt hændelsesforløb,
- at skrive små historier,
- at anvende alfabetet (artikulationsmåde, lyd, form, navn),
- at finde, tilføje, fjerne forlyd i lydrette ord,
- at finde bogstavets lyd i et ord (forlyd, udlyd, indlyd),
- at finde begyndelsesbogstavet til ord/tegning,
- at opdele kendte ord i fonemer og stavelser.

Ved udgangen af 1. klassetrin skal bogstavindlæringen være afsluttet, og eleven skal kunne læse en let tekst bestående af vokal/konsonant-, konsonant/vokal- og konsonant/vokal/konsonantord med nogle tostavelsesord og enkelte ord med konsonantophobninger.

Udvikling af sproglig kompetence

Elevens ordforråd øges (f.eks. ved at lære dagligdags vendinger samt ord og begreber, der hører skolehverdagen til, arbejde med begreber og overbegreber...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne skrive kortere tekster, som han kan gengive for andre.

Staveudvikling

Basisordene i den første skriveundervisning bør tilstræbes at være korrekte.

2. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At stimulere elevens lyst og interesse for at læse og skrive.

At opfordre og motivere eleven til i hverdagen at anvende læsning og skrivning.

At eleven bruger læsning som kilde til oplevelse og information.

Mål

I løbet af skoleåret forventes det, at eleven lærer:

- at formidle indholdet af læste og skrevne tekster,
- at skrive små historier, huskesedler, beskeder og breve,
- at anvende relevante afkodningsstrategier.

Ved udgangen af 2. klassetrin skal eleven kunne læse en let tekst indeholdende lydrette og ikke-lydrette ord med flere stavelser og nogle konsonantophobninger.

Udvikling af sproglig kompetence

Ordforrådet øges yderligere, og der arbejdes med elevens aktive sprogfærdigheder (f.eks. ved at arbejde med forskelle - ligheder, modsatte ord, spørge og svare med hele sætninger, genfortælling og selvstændig fortælling...).

Skriveudvikling

Ved slutningen af 2. klassetrin forventes det, at eleven er i stand til at skrive en kortere tekst, som kan læses og forstås af andre.

Desuden forventes det ved slutningen af 2. klassetrin, at eleven kan anvende grundskriftens former og bindinger i korte ord og sætninger.

Staveudvikling

En fortsat udvikling af basisordene, der bør tilstræbes at være korrekte. Eleven skal efterhånden i sin skriveproces kunne anvende det fonematiske princip (lydret stavning).

3. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At stimulere elevens lyst og interesse for at læse og skrive.

At eleven i stigende grad anvender læsning og skrivning i andre fag.

At eleven bruger læsning som kilde til oplevelse og information.

At opfordre og motivere eleven til i hverdagen at anvende læsning og skrivning.

Mål

I løbet af 3. klassetrin forventes det, at eleven lærer:

- at læse ukendte tekster med stigende sikkerhed og forståelse,
- at kunne gengive indholdet i forskellige tekster,
- at opnå en øget sikkerhed i skriftsproget gennem et begyndende arbejde med sproglære.

Udvikling af sproglig kompetence

Der arbejdes fortsat med en udvidelse af elevens generelle ordforråd, og der påbegyndes læring af faglige og abstrakte begreber på både dansk og tysk (nye fag på 3. klassetrin kræver en indlæring af fagudtryk f.eks. ved samtaler og fælles oplevelser, beskrivelser af konkrete og abstrakte ting, arbejde med relevante begreber og overbegreber...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne formulere kortere sammenhængende tekster, som kan læses og forstås af andre.

Eleven skal efterhånden kunne anvende punktum som sluttegn og være i stand til at anvende de små og store bogstaver korrekt i denne forbindelse.

Staveudvikling

Eleven skal kunne udnytte det fonematiske princip, og hen imod slutningen af 3. klassetrin udbygges der med lydfølgeregler.

4. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At eleven fortsat har lyst til og interesse for at læse og skrive.

At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag.

At eleven efterhånden anvender læsning og skrivning gennem opsøgende og udforskende virksomhed.

Mål

I løbet af 4. klassetrin forventes det, at eleven lærer:

- at læse forskellige slags tekster og at kunne gengive indholdet,
- at reflektere over indholdet,
- at kunne benytte faglitteratur i stigende grad,
- at nuancere indholdet i egne skriftlige produktioner,
- at nuancere skriftsproget gennem et fortsat arbejde med sproglære.

Udvikling af sproglig kompetence

Videreudvikle elevens ordforråd bl.a. med yderligere faglige og abstrakte begreber.

Arbejde med mundtlige indlæg (f.eks. forklaringer, fortællinger, redegørelser for handlingsforløb...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne skrive en sammenhængende fortælling med en markering af begyndelse og afslutning samt afsnitsinddeling. Begyndende anvendelse af ledsætninger og variation af ordstilling.

Staveudvikling

Den fonematiske stavning benyttes stadig, men skal nu udbygges med lydfølgeregler (stavereregler) og en øget opmærksomhed på ikke lydrette ord, der er hyppigt anvendte i det danske sprog (havde, sagde, meget...).

5. klassetrin

Formål

At stimulere og motivere eleven til at bruge det danske sprog i mange forskellige sammenhænge.

At eleven fortsat har lyst til og interesse for at læse og skrive.

At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag og på tværs af fagene.

At eleven i stigende grad anvender læsning og skrivning gennem opsøgende og udforskende virksomhed.

At eleven anvender læsning og skrivning både i og uden for skolen.

Mål

I løbet af femte klasse forventes det, at eleven lærer:

- at læse og reflektere over forskellige slags tekster,
- at udbygge sin læsning af faglitteratur (læse og anvende billeder, skemaer, diagrammer...),
- at benytte flere læsestrategier,
- at kunne udtrykke sig rimelig sikkert og varieret både mundtligt og skriftligt.

Udvikling af sproglig kompetence

Eleven skal efterhånden kunne anvende et mere nuanceret sprog på dansk og være i stand til at gøre rede for både hverdagsbegivenheder og fagligt stof. Eleverne sættes i situationer, hvor de indbyrdes skal bruge det danske sprog i samtaler og diskussioner.

Skriveudvikling

Eleven skal efterhånden kunne bruge indsamlet stof, ordne det og omsætte det til sammenhængende tekst i fiktive og saglige genrer.

Eleven skal efterhånden kunne anvende grammatisk kommatering.

Staveudvikling

Eleven skal efterhånden vide, at ord består af konstante dele (morfemer). Dette kan udnyttes i staveudviklingen og har en afgørende betydning for elevens videre staveudvikling (det morfematiske princip).

6. klassetrin

Formål

At eleven fortsat har lyst til at bruge det danske sprog og gennem eget initiativ og egen aktivitet udbygger sin sproglige kompetence.

At eleven fortsat har lyst og interesse for at læse og skrive og gennem egen aktivitet udbygger skriftsprogskompetencen.

At eleven anvender læsning og skrivning i andre fag og på tværs af fagene.

At eleven anvender læsning og skrivning gennem opsøgende, udforskende og kritisk virksomhed.

At eleven anvender læsning og skrivning både i og uden for skolen.

Mål

I løbet af 6. klassetrin forventes det, at eleven lærer:

- efterhånden at kunne benytte forskellige læsestrategier og at kunne tilpasse læsningen efter teksten og hensigten med teksten,
- efterhånden at kunne forholde sig analyserende til skønlitterære og faglige tekster,
- efterhånden at udbygge sin indsigt i forholdet mellem sprogets forside og indhold,
- at kunne udtrykke sig forholdsvis sikkert og varieret både mundtligt og skriftligt.

Udvikling af sproglig kompetence

Der arbejdes fortsat med at nuancere elevens ordforråd, og der gives øget mulighed for, at den enkelte elev kan formulere sig på dansk i længere sammenhænge og i længere tid (f.eks. ved fremlæggelse af boganmeldelse, fremlæggelse af emnearbejde, foredrag, fortællinger, diskussioner og indbyrdes samtaler...).

Skriveudvikling

Eleven skal kunne vælge udtryksform og disponere stoffet i rækkefølge efter, hvad der er vigtigst.

Eleven skal kunne skrive til en kendt modtager.

Eleven skal kunne anvende grammatisk kommatering.

Staveudvikling

Eleven skal efterhånden kunne bruge det morfematiske princip i sin skriveproces.

Oversigt over gruppeprøver til evaluering af sproglig opmærksomhed, læsning og stavning

- Førskolegruppen:** BSO (Børns Sproglige Opmærksomhed) (Dansk psykologisk Forlag)
KTI (Kontrolleret tegneiagttagelse)
- 1. klassetrin** IL-basis, Gruppeprøve. (Dansk psykologisk Forlag)
(Prøven består af 14 opgavesæt, der på forskellige tidspunkter i løbet af 1. klassetrin kan give læreren indsigt i elevernes læseudvikling.)
- OS 64. (Dansk psykologisk Forlag)
Ordstillelæsningsprøve, der kan benyttes fra slutningen af 1. klassetrin.
Anvendes i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor.
- 2. klassetrin** OS 64. Kan benyttes til ca. midten af 2. klassetrin.
- OS 120. (Dansk psykologisk Forlag)
Ordstillelæsningsprøve. Benyttes fra ca. midten af 2. klassetrin.
Anvendes i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor.
- 3. klassetrin** SL 60. (Dansk psykologisk Forlag)
Sætningsstillelæsningsprøve. Benyttes fra ca. midten af 3. klassetrin.
Anvendes i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor.
- Julen 1916. (DPI)
Skønlitterær novelle. Anvendes fra ca. midten/slutningen af 3. klassetrin.
- 4. klassetrin** *Læseprøver:*
SL 40. (Dansk psykologisk Forlag)
Sætningsstillelæsningsprøve. Benyttes fra ca. midten af 4. klassetrin.
Anvendes i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor.
- De tre unger. (DPI)
Faktionstekst. Anvendes fra ca. midten/slutningen af 4. klassetrin.
- Retskrivningsprøver:*
ST 3. (Dansk psykologisk Forlag)
Prøven er konstrueret således, at læreren kan analysere de typer af fejl, eleverne laver.
- Flagermus og Vampyrer. (DPI)
Prøverne har samme sværhedsgrad og giver læreren information om, hvor den enkelte elev er i staveudviklingen.
- 5. klassetrin** *Læseprøver:*
SL 40. (Dansk psykologisk Forlag)
Anvendes i samarbejde med Skolepsykologisk Kontor.
- Tidlig morgen. (DPI)
Historisk faghæfte, der indledes med en faktionsfortælling.
Benyttes fra ca. slutningen af 5. klassetrin.
- Retskrivning:*
ST 4. (Dansk psykologisk Forlag)
Prøven er konstrueret således, at læreren kan analysere de typer af fejl, eleverne laver.
- Ræven og Uglen (DPI)
Prøverne har samme sværhedsgrad og giver læreren information om, hvor den enkelte elev er i staveudviklingen .

6. klassetrin

Læseprøver:

TL 1. (Dansk psykologisk Forlag)

Forskellige slags tekster er repræsenteret i prøven, bl.a. ordlæsning, skøn- og faglitterær læsning.

Retskrivningsprøver:

ST 5. (Dansk psykologisk Forlag)

Prøven er konstrueret således, at læreren kan analysere de typer af fejl, eleverne laver.

Søslanger og Ufo landet. (DPI)

Prøverne har samme sværhedsgrad og giver læreren information om, hvor den enkelte elev er i staveudviklingen.

Faget tysk og "Sprog og læsning"

For at videreudvikle elevernes læsekompetence, såvel fagligt som litterært og øge deres læselyst, samarbejder tysklæreren med dansklæreren om en målrettet læseundervisning, som i den tyske litteratur/forskning er kendt under begreberne "*strategisches Lesen*", "*sinnerfassendes Lesen/Textverständnis*", "*Konzentration*" og "*Reflexion*".

Forklaring af o.n. begreber

"Strategisches Lesen" omfatter

Verfremdung von Gewohntem, um die Schüler zum genauen Hinschauen zu zwingen. Das fördert die Fähigkeit zur Konzentration und Lesefertigkeit, indem Buchstaben und vertraute Wortbilder in ungewohnter "Umgebung" erfasst werden müssen. Das ökonomische Lesen, das schnellere Erfassen durch die Erweiterung der Blickspanne und die Schulung des Blicksprungs werden insbesondere trainiert. Die Schüler werden dadurch zum ganzheitlichen Erfassen von Wörtern und Sinnblöcken geführt. Darüberhinaus werden Aufmerksamkeit und Konzentration gefördert.

Auch die Gestaltung von Sprache spielt eine wesentliche Rolle; damit ist nicht nur die Artikulation gemeint, sondern auch der angemessene Vortrag (Betonungshilfen, Pausenzeichen etc.).

Um Texten Informationen entnehmen und verstehen zu können, müssen die vielfältig verschlüsselten Sätze oft mehrmals und sehr genau gelesen werden. Die Schüler beweisen ihr Textverständnis durch Anfertigung von Skizzen, Beantwortung von Fragen, Anstreichen von Fehlern oder durch das Suchen von Alternativen.

"Sinnerfassendes Lesen, Konzentration, Reflexion" omfatter

- bewusstes und konzentriertes Lesen
- lautes und stilles Lesen (mehrmals)
- ohne Textvorlage Richtig/Falsch-Aussagen ankreuzen
- Integration anderer Deutschbereiche (mündliche und schriftliche Aufgaben)
- Integration anderer Fachbereiche (z.B. Sachunterricht, Geschichte,...)
- kreativer und spielerischer Umgang mit Sprache
- humorvolle Texte, die die Lesefreude wecken sollen
- intensive Auseinandersetzung mit den dargebotenen Textinformationen